

liko pločo in sicer zato, da se izpostavi le polovica ploče. Tako dobimo obe podobi drugo poleg druge na eno pločo. Drugače je treba zaznamovati pločo, katero smo izpostavili pri m_2 , t. j. na desni, in ono, ki je bila izpostavljena pri m_1 , na levi strani.

Ako bi se ponesrečilo prvo delo in bi bilo treba izpostaviti vnovič, ni treba drugega, nego da kamero zopet primaknemo do čeljusti pri m_2 , in drugič od tam do m_1 . Čeljusti že določujeta pravi položaj za kamero. Ako bi pa bile namesto špranje same luknje pri m_1 , m in m_2 , oviralo bi to premikanje, ker bi morali vijak vselej popolnoma odviti, predejati v drugo luknjo in priviti.

Važno je, kar smo povedali dosedaj, a zlasti je še važno, kako se prirezujejo in prilepljajo podobice na trd papir — karton. Paziti je na to-le: Ako je stereoskop, za katerega se narejajo podobe, prizmatičen, prirežemo podobe širje nego višje; pri lečastih stereoskopih je pa narobe. Ker lečasti stereoskopi ne zavlečejo podob, zato zahtevajo ožjih pa nižjih. Navadno delajo podobice široke 75 mm . Prirežeta se podobici tako, da je glavna točka na sredi podobice, in prilepita se v ravni črti druga tik druge tako, da sta glavni točki obeh narazen za 75 mm . Slika 6. to pojasnjuje. Podobico, ki smo jo dobili izpostavljajoči pri m_1 prilepimo na levo, drugo podobico pa na desno stran.

Ako je predmetova glavna točka, katero moramo vselej natančno in ostro dobiti na vizirno šipo, relativno blizu, takrat smeri optičnih osij objektivovih nista več vsporedni, ampak se druga drugi nekoliko približujeta.

Denimo po tem navodu narejeno podvojeno sliko v stereoskop ter pogledimo predmet! V kateri velikosti se nam kaže? Ker sta mesti m_1 in m_2 , kjer je stala kamera pri izpostavljanju, za 80 mm vsaksebi, ne pa — kakor so oči človeške — okoli 65 mm , ne kaže se nam predmet v prirodni velikosti, ampak le $\frac{65}{80} = \frac{13}{16}$ prirodne velikosti; kar je čisto prav, da je vtis telesnosti predmetove tem večji, — saj tega ravno želimo. Sicer je pa rado prav narobe, zlasti pri bolj oddaljenih predmetih, ker se kažejo preveč ploščnati.

Vendar stereoskop ni dosegel pri občinstvu velike veljave, dasi deluje tako čudovito. Zakaj? Pač zaradi podobic, ki niso vselej v soglasju. Vsaka podobica ni namreč za vsak stereoskop; pa to se bode s časom popravilo. Že kot učilo pri nauku o geometriji in kristalografiji itd. dobro služi stereoskop; ako pa opazš stereoskopne slike, posebno okoličice, kipe in stavbe, nimaš le prijetne zabave, ampak najboljši pouk. Zatorej bi bilo vse hvale vredno, da bi tudi amaterji-fotografi izdelovali stereoskopne podobe ter tako pripomogli, da se ta važna priprava razširi.

Nekaj o tvorbi glagolov šeste vrste.

(Spisal G. P.)

V poslednjem času je splavalo na površje vprašanje, kako se pravilno glasé nekateri glagoli šeste vrste. Kakor se vsa stvar vidi malenkostna, vendar ni odveč, ako tu rešimo to vprašanje, kolikor se dá rešiti. Ker se je »Dom in Svet« že dotikal tega vprašanja, naj prepusti še nekaj vrstic tej razpravi.

Glagoli šeste vrste so deloma izimenski, deloma izglagolski, to je, izvajajo se ali iz imen, ali iz glagolov nižjih vrst. Vprašanje, kdaj se izvajajo iz imenskih in kdaj iz glagolskih oblik, nam bode pomagalo najti pravilne oblike glagolov šeste vrste.

Ne bodem pa preresetoval vseh glagolov šeste vrste, ampak le tiste, ki

imajo sorodne oblike v četrti vrsti, zakaj samo ti nam delajo nekoliko težave.

Vodi naj nas pri raziskavanju induktivna pot.

Prvo opazovanje: o izglagolskih glagolih. (Pri dokazovanju rabim seveda le take glagole, o katerih pravilnosti nikdo ne dvomi.) Ako pregledujem tiste glagole šeste vrste, o katerih mi priča uho in preteklost jezikova, da se izvajajo iz glagolov četrte vrste, opazujem pri vseh glagolih brez izjeme, da so v četrti vrsti morali biti dovršni. Ne morem torej v šesto vrsto premikati prostih nedovršnih glagolov: braniti — branjevati, deliti — deljevati, svetiti — svečevati itd., pač pa lahko sestavljenke: zabraniti — zabranjevati, razdeliti — razdeljevati, posvetiti — posvečevati itd. Ni pa goli slučaj, da se nedovršniki ne smejo premikati v šesto vrsto, ampak trdno pravilo, utemeljeno v svojstvu našega jezika; jezik si namreč ustvarja oblike le tedaj, kadar jih potrebuje; če pa shaja s prostejšimi oblikami, rabi prostejše; ne delamo si torej oblik: branjevati, deljevati, svečevati, ker nam za dostujejo oblike: braniti, svetiti, deliti — uho in jezikova zavest nam to pravita.

O tem naj se prepriča vsakdo sam, preiskuje naj jezik in dobre knjige, prepričal se bode, da ni ne ene izjeme pri vseh mnogoštevilnih glagolih. Beseda ‚vojevati‘ ne prihaja iz glagola ‚voditi‘, ampak nekdanjega samostavnika ‚voj‘. Ni izjeme niti ene. Ker so pa glagoli četrte vrste z malimi izjemami vsi nedovršni, jasno je, da se smejo le tedaj pomikati v višjo vrsto, kadar so zloženi s predlogi.

Našel sem nekaj glagolov v četrti vrsti, ki so že brez predlogov dovršni; navajam jih vse: pičiti, trčiti, počiti, telebiti, butiti, lotiti se, udariti, skočiti, streliti, pustiti, krstiti, rešiti, méniti (wechseln), platiti, vratiti in kupiti. Med temi se v šesto vrsto premikajo samo: krščevati, reševati, menjevati, plačevati, vračevati; samo v sestavah se stopnjujejo: preskočevati, razstreljevati, prepuščevati. Glagol kupiti je bil nekdanj nedovršen v pomenu: na kup spravljati; v hrvaščini je glagol kupiti še sedaj nedovršen, in sicer v obojnem pomenu. kaufen in sammeln; zato se ne premika v šesto vrsto: kupjevati.

O glagolih: kazniti, dariti, škoditi, kateri bi se tudi lahko prištevali dovršnikom, nekoliko več pozneje.

Drugo opazovanje: o izimenskih glagolih. Pri teh ni vzroka, da bi se morali sestavljati s predlogi; imena, bodisi samostavna ali pridevna, ali tudi celi izrazi, se upogibljejo v jarem glagolskih oblik, zato, da se laže, prostejše in lepše misli izrazujejo. N. pr. kralj sem — kraljujem, na kup spravljam — kupujem, veliko besed govorim — besedujem itd. Izimenski glagoli se torej poznajo po tem, da se lahko rabijo tudi brez predlogov.

Razume se, da ni vsak glagol izglagolski, če je zložen s predlogom; zakaj velikokrat se izimenski glagoli sestavljajo s predlogi, da se dobiva drug pomen: kraljevati — dokraljevati itd.; mnogokrat pa je že ime samo zloženo s predlogom: zasmeh — zasmehovati idr.

Predno na podlagi dosedanjega opazovanja, (pri katerem sem moral zaradi pičlega prostora bralec prepustiti, da se sam prepriča z lastnim preiskavanjem glagolov), preidem do porabnih (praktičnih) jasnih pravil, naj prav ob kratkem podprem svojo teorijo z dokazi iz sorodnih narečij; videli bomo, da so tudi v drugih slovanskih jezikih izglagolske oblike zložene s predlogi, izimenske pa rabljive tudi brez predlogov.

Staroslovenščina.

Staroslovenščina nima izglagolskih oblik šeste vrste, ampak namestu teh sploh le glagole pete vrste. Zato iz nje prav za nje morem dokazov navajati. Vendar pa poudarjam tukaj stališče staroslovenščine, katera ni imela še izglagolskih oblik šeste vrste, ker se včasih misli, da so te oblike starejše nego izimenske oblike. To nikakor ni res, ampak le polagama so glagoli šeste vrste začeli izpodrivati glagole pete vrste. Tako n. pr. je imela stara slovenščina samo: посадити — посаждати, прѣмыслити — прѣмыслиати; slovenščina pa ima poleg: posaditi — posajati, premisliti — premissljati tudi oblike posajevati, premissljevati. Staroslovenski glagoli pete vrste so po pomenu sicer enaki glagolom šeste vrste, vendar se ne vjemajo natanko ž njimi; zakaj rabijo se (če prav silno silno redki) tudi brez predlogov. Našel sem: родити — раждати, вѣстити — вѣшати.

Lahko pa navajam iz staroslovenščine vzgledov, da se ne premikajo vsi glagoli četrte vrste v višjo (peto) vrsto, ampak da jezik včasih raje tvori izimenske glagole, kateri se poznajo po tem, da se rabijo lahko brez predlogov. Torej: слѣдъ — слѣдити — слѣдовати; вѣсть — вѣстити — вѣстовати; власть — властити — вла-

стивовати; гласъ — гласити — гласовати; вой — водити — воєвати; цѣль — цѣлѣвати (цѣлѣваж); če je ime že sestavljeno s predlogom, mora biti seveda tudi glagol: прилика — приличити — приликовати idr.

Poglejmo si hrvaščino!

Ta jezik loči, kakor naš, izglagolske in izimenske glagole šeste vrste. Izglagolske oblike se sicer glasé na *ivati* in ne na *evati*; vendar vsi ti glagoli popolnem odgovarjajo slovenskim: soglasnike pred končnico omehčujejo in vsi so zloženi s predlogi. (Samo ta razlika je med slovenščino in hrvaščino, da imamo mi mnogo več oblik šeste vrste nego Hrvatje, ker se ti zadovoljujejo z glagoli pete vrste; na primer: pomisliti — pomišljati. Nekaj vzgledov: sud — presuditi — presudjivati; plod — zaploditi — zaplodjivati; pun — podpuniti — podpunjivati; svet — posvetiti — posvečivati itd., nikdar pa se ne rabijo proste oblike: sudjivati, plodjivati, punjivati, svečivati.

Izimenski glagoli se glasé v hrvaščini na *ovati* in *ivati*; (na *evati* sta le dve izjemi; vojevati, kraljevati) glagoli na *ivati* se od izglagolskih oblik ločijo v tem, da ne mehčajo sprednjih soglasnikov. Izimenski glagoli se lahko rabijo brez predloga, razven če ima že ime samo predlog: kum — kumiti — kumovati; žal — žaliti — žalovati; gost — gostiti — gostovati; naglas — naglasiti — naglasivati — (naglasujem); obraz — obraziti — obrazivati idr. idr.

Ruščina.

V ruščini so glagoli, izvajani iz četrte vrste, vsi v peti vrsti, kakor v staroslovenščini. Vendar popolnem odgovarjajo našim glagolom šeste

vrste; glasé se namreč na *ivati* — podobno hrvaščini — in samo spregajo se po peti vrsti. Naše dokazovanje podpirajo s tem, da so vsi zloženi s predlogi: уцлатити — уцлачивать; усадить — усаживать; покрасить — покрашивать; осладить — ослаживать; породить — порождать idr.; nikdar pa ne samo: плачивать; саживать, крашивать, слаживать, рождать.

Ako se glagoli izvajajo iz imen, rabijo se seveda tudi v ruščini brez predlogov: власть — властить — властвовать; слѣдъ — слѣдить слѣдовать; треба — требовать; царство — царствовать; če je že ime zloženo, seveda tudi glagol: досада (Aerger) — досадовать.

Češčina.

Celó češčina, ki je tako oddaljena od našega jezika, potrjuje naše pravilo. Glasé se na *ovati* oblike izglagolske in izimenske, a ločijo se le lahko; ker izglagolske oblike soglasnike pred končnico *ovati* mehčajo, izimenske oblike pa ne. Izglagolske oblike morajo imeti predlog: zplódiť — zplozovati; odsouditi — odsouzovati; ohlasiti — ohlašovati; pohroziti — pohrožovati; osvititi — osvécovati idr.; nikoli pa ne: plozovati, souzovati, hlašovati, brožovati, svécovati.

Izimenski glagoli predlogov nimajo: bida — bédovati; pan — panovati; peče — pečovati; díka — děkovati idr.

Kratki ta pregled nam kaže, da je pravilo, zgoraj označeno — bistvenost slovanskih jezikov. Mogoče sicer, da je tu ali tam katera izjema; prepričan pa sem se pri preiskovanju, da takih izjem ne more biti, ki bi se naravnost in brez vzroka upirale temu pravilu. (Konec.)

Črtice o rokovnjačih.

(Spisal Josip Benkovič.)

(Dalje.)

VI.

Lada se je hitro zadovoljila tudi s skromnimi uspehi, da le ni bilo tako pogostoma slišati o novih tatvinah. Vsa gorečnost za rokovnjaške love se je kmalu ohladila, zlasti ko so dobili v pest Črnega Jurija. Rokovnjači so lezli vedno bolj iz svojih blogov in kazali svetu z novimi zločini, da njih slava še ni odevtla. Razven

onih, v hudodelstvih zastarelih roparjev je prirastlo tej četi jako mnogo vojaških begunov, ki so v strahu pred laško vojsko pobegnili v gore. Tako n. pr. je bilo samo v Kranju koncem leta 1850 pri novačenju iz prvih razredov 90 begunov odsotnih. Odtekli so čez Ljubelj, skozi Kokro in na Tolminsko.¹⁾ Predno pa je rokovnjaštvo zaspalo za vselej,

¹⁾ »Novice« IX. 1851, str. 4.